

Kronhjort

i Södermanlands län och målsättning för
stammarnas skötsel 2014-2017

Rapport 2014:03

Författare: Viltförvaltningsdelegationen i Södermanlands län
Grafisk form och produktion: Länsstyrelsen i Södermanlands län
Omslagets fotograf: Hans Ring
© Länsstyrelsen i Södermanlands län
ISSN 1400-0792
Diarienummer 218-304-2014

Innehållsförteckning

Bakgrund	4
Förutsättningar.....	4
Nuvarande utbredning	4
Kronhjortens biologi.....	5
Viltvård	5
Skador orsakade av kronhjort	6
Jaktens omfattning och organisation	6
Krav för registrering av skötselområde alternativt områdesändring.....	7
Anmälan av jaktresultat	7
Krav på skötselplaner	7
Avregistrering	8
Skötselrekommendationer.....	8
Övergripande målsättning.....	9
Länsstyrelsens mål.....	9

Bakgrund

Länsstyrelsen i Södermanlands län har 2014 fastställt denna målsättning för skötseln av kronhjortsstammar i länet. Beslutet har skett i samråd med viltförvaltningsdelegationen. Södermanlands län omfattar en landareal på 6 103 kvadratkilometer. Det är ett omväxlande län med sjöar, skogar, jordbruk, små och medelstora städer samt en fantastisk skärgård. Klövvilttätheten är stor i länet, målet är att ta fram en målsättning för förvaltningen av respektive art. Det viktigaste i förvaltningen är samförstånd och samarbete mellan berörda intressenter, vidare är det av yttersta vikt att förvaltningen inkluderar alla lokalt förekommande klövviltarter samt arternas roll i ekosystemet.

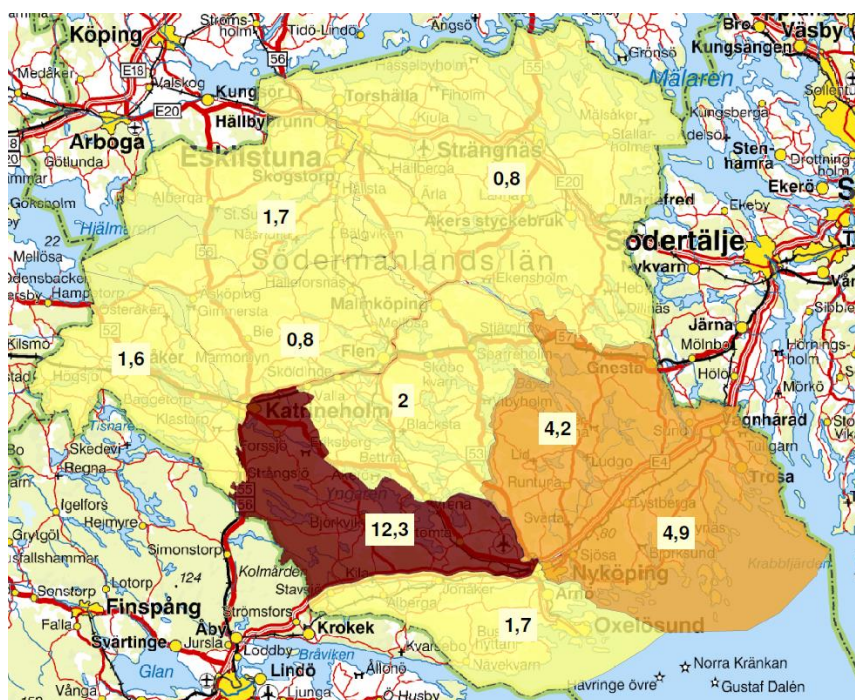
Förutsättningar

Kronhjorten har ursprunglig förekomst i Sverige men blev i likhet med övriga klövviltarter i landet starkt tillbakaträngd under 1700- och 1800-talet. Ett restbestånd fanns i Skåne vid sekelskiftet 1800/1900-talet. Från 1950-talet och därefter har åtgärder vidtagits för att återföra kronhjort till syd- och Mellansverige. Förutom strävan att säkerställa arters överlevnad och upprätthålla biologisk mångfald finns en bakomliggande jaktlig tradition och ett starkt intresse att nyttja kronhjorten för jakt. Till detta kommer hjortens värde för turism och människor som vistas i landet.

Jaktlagstiftningens bestämmelser om jakt efter kronhjort återfinns i 4–5 a §§ samt i bilaga 3 i jaktförordningen (1987:905). Naturvårdsverket har föreskrivit om mer detaljerade bestämmelser angående bland annat länsstyrelsens administration av jakten (NFS 2011:7). Regelverket medger att jakt får ske i samverkan inom kronhjortsskötselområde. Utan deltagande i sådan samverkan får jakt endast ske efter årskalv.

Nuvarande utbredning

Under 2013 har viltförvaltningsdelegationen riktat en enkät till alla älgförvaltningsområden (ÄFO:n) i Södermanland, bland annat för att kartlägga utbredningen av kronhjort och för att få kännedom om den lokala bedömningen av tätheten. Uppgifter om utbredning och täthet visar att kronhjorten är representerad i länets alla ÄFO:n med varierad grad av täthet. De högsta tätheterna upplevs på lokaler i ÄFO 1,3,4, 5 och 8.

Figur 1. Kartan beskriver avskjutning av kronhjort/1000 ha jaktåret 2012/13.

Data är hämtad från www.viltdata.se.

Kronhjortens biologi

Kronhjorten är som övriga hjortdjur i landet en idisslande växtätare och söker i likhet med dovhjort och rådjur sin föda huvudsakligen i markskiktet. Gräs, örter, bärris, ljung och lavar är viktiga födoslag. Jordbruksgrödor såväl i grönbroadsstadiet som vid mognad är attraktiva och blad från lövträd betas under sommarmånaderna. Även om kronhjorten i första hand väljer lättsmälta vegetabilier klarar den av mer fiberrik föda som till exempel gräs och har därmed i likhet med dovhjorten tillgång till större näringsutbud barmarkstiden jämfört med älg och rådjur.

Kronhjort lever gärna i flockar, hindar med kalvar och ungdjur tillsammans i större eller mindre grupper. Jämfört med dovhjort är grupperna generellt sett betydligt mindre. Medelålders handjur kan uppträda i egna flockar inte sällan långt ifrån hindarnas hemområden och de äldsta hjortarna lever ofta mer solitärt. Spridningen från område med väletablerad stam går långsamt. Utfodring och störning kan påverka djurens fördelningsmönster.

Brunsten infaller under senare delen av augusti samt september månad och klingar av i början av oktober. Det kan dock förekomma brunst senare än så vilket kan tyda på ombrunstande hindar. Detta kan vara ett tecken på sned könsfördelning där andelen handjur i stammen är för låg. Hjortarna vandrar till brunstplatserna som utgör hindarnas favoritområden. Efter brunsten drar sig handjuren vanligen undan från hindarnas hemtrakt till egna aktivitetsområden, detta för att inte konkurrera om föda. Forskning i Sörmland har visat att även hondjur söker upp handjur, speciellt kapitala hjortar besöks frekvent av hindar från omkringliggande områden. Könens områdesvis åtskilda leverne får betydelse när avskjutningen ska balanseras efter skötselplan. Till skillnad från älg och rådjur men i likhet med dovhjort föder kronhinden mestadels endast en kalv och födseln sker vanligen i andra halvan av maj eller början av juni. I egenskap av haremsbildande djur är konkurrensen mellan handjuren stor.

Forskning visar att hindarna föredrar hjortar som har uppnått en ålder av 5-9 år. Ju äldre hjortarna bli (innan de går på retur) desto större reproduktionsframgång har de. Dessa äldre hjortar bli ofta så kallade platshjortar, viktiga iden sociala strukturen. För att brunstcykeln ska fungera och hindarna bli betäckta vid bästa tidpunkt - vilket möjliggör god utveckling av kalvarna – måste det därmed finnas handjur i tillräckligt höga åldrar. Vidare krävs det att könsfördelningen är i balans, dels för att undvika ombrunstningar och dels för att för få handjur leder till att mer energi slösas under brunsten för den enskilde individen. Detta måste tas i beaktande under jaktsäsongen, ofta skjuts betydligt fler handjur än hondjur vilket leder till skev könsfördelning.

Stammarna av älg, kronhjort, dovhjort och rådjur kan tillsammans utöva ett avsevärt betestryck. Den inverkan det kan få på vegetationens återväxt och artsammansättning och därtill effekten av att andra djurarter kan gynnas eller missgynnas av klövviltets miljöpåverkan bör uppmärksammas. Ett högt betestryck av stora klövviltstammar försvårar avsevärt trädbildning av t.ex. rönn och sälg. Trädslagsfördelning är också starkt påverkad av skogsröjning.

Viltvård

Foderutbudet kan ökas genom anläggning av viltåkrar. Odling på avsides belägna åkrar kan locka djuren till önskvärda områden och styra bort dem från betning i det kommersiella jordbrukets grödor. Anläggning intill skadekänslig granskog ska undvikas.

Fällning av lövträd är värdefull åtgärd. Stödutfodring med till exempel ensilage av vallfoder vintertid förstärker foderutbudet. Erfarenhet och forskning har visat att försiktighet bör råda vid utfodring eller vid anläggande av viltåkrar närmare än en kilometer från skadekänslig gröda eller skog. På sikt bör det vid all skogsproduktion genomföras foderskapande åtgärder, skogsbruksplaner och viltbruksplaner skall ta hänsyn till varandra.

Den enkätundersökning som tidigare nämnts och som sändes till älgförvaltningsgrupperna 2013 visar att den samlade uppfattningen är att markägare bättre bör ta tillvara de möjligheter som finns för att skapa naturligt klövviltfoder i landskapet för att minska skadeläget i produktionsskog och gröda.

Skador orsakade av kronhjort

De allvarligaste skadorna på skog är barknag på gran som i vissa miljöer kan bli omfattande – en skada där majoriteten av de skadade träden drabbas av mer eller mindre utbredd röta med kvalitetsnedsättning som följd. Några drastiska förändringar när det gäller skötselmetoder i skogsbruket som kan förebygga eller förhindra skador på gran är knappast att vänta. Tidpunkten för gallring och avverkning kan dock styras till vinterhalvåret, då mängden föda är som minst.

Särskild uppmärksamhet bör ägnas situationer då kronhjort etablerar sig i misstänkt skadekänsliga miljöer. Hög risk finns i anlagda granbestånd på bördiga marker speciellt då intilliggande åkrar erbjuder rik tillgång på betningsbegärlig grönfodermassa (till exempel oljeväxter och klöver). Under sådana omständigheter är rådet försiktig tillväxt av kronhjortbestånd.

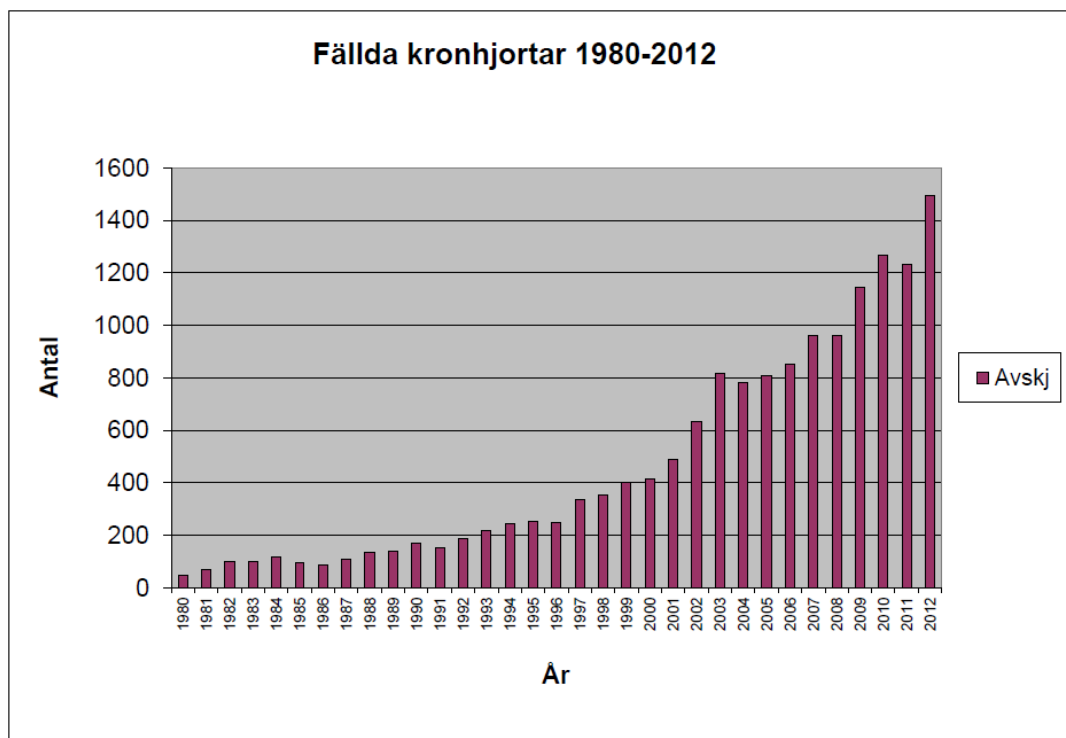
I lantbruket kan kronhjorten orsaka allvarliga betes-, ligg- och trampskador, speciellt i områden där stammen är tät eller på avlägset belägna skiften omslutna av skog. Markägare och jägare ska ta hänsyn till skador på gröda som drabbar brukare.

Är skadefrekvensen hög i jord- eller skogsbruket bör kronhjortsstammen beskattas så att en områdesvis acceptabel skadenivå erhålls.

Södermanlands län karakteriseras av en småkuperad terräng varvat med större och mindre skogs- och jordbruksområden vilket ger olika förutsättningar för storleken på kronhjortsstammen i olika områden inom länet. Därför är det viktigt att förvaltningen av kronhjort avgörs på lokal nivå genom dialog mellan jägare, brukare och markägare.

Jaktens omfattning och organisation

Bildande av kronhjortsskötselområden påbörjades 1998 och hösten 2013 finns 45 områden registrerade och dessa täcker i princip hela länet. Kron- och älgskötselområdena utgör en lämplig grund även för aktiv lokal samverkan kring förvaltningen av övrigt vilt. Avskjutningen av kronhjort i länet från 1980 och därefter framgår av vidstående diagram. Kronhjortsstammen är som synes fortfarande i tilltagande sett till hela länet. De senaste åren har avskjutningen av kronhjort varit högre än avskjutningen av älg. Detta beroende både på förtätning i tidigare etablerade områden men också på grund av spridning till nya.

Figur 2. Årsvis inrapporterad avskjutning av kronhjort i länet.

Krav för registrering av skötselområde alternativt områdesändring

Länsstyrelsen handlägger ansökningar om registrering av kronhjortsskötselområde samt ändring av sådant om ansökan inlämnas senast den 31 januari inför kommande jaktår. Området ska ha sådan storlek och arrondering att det medger vård av en i huvudsak egen kronhjortsstam.

Eftersom länet hyser sex klövviltslag och dessa inte kan förvaltas var för sig ska samtliga dessa arter förvaltas gemensamt genom flerartsförvaltning. Med anledning av detta och för att förenkla administrationen kring dessa viltarter ska kronhjortsskötselområdenas gränser framgent i sin helhet sammanfalla med älgskötselområdenas gränser.

Anmälan av jaktresultat

Jaktresultat ska anmälas av skötselområdet till Länsstyrelsen senast två veckor efter jakttidens utgång, även om inte något djur har fällts. Även kronhjort som fälls utanför registrerat skötselområde (observera, endast kalv tillåten) ska anmälas till Länsstyrelsen inom två veckor efter jakttidens utgång.

Krav på skötselplaner

En skötselplan ska ange mål för områdets vård av kronhjortsstammen utifrån fodertillgång, skadetryck och jägarnas och markägarnas målsättning. Av skötselplanen ska framgå uppskattad vinterstam, överenskommen målnivå på stammen med avseende på ålders- och könsfördelning samt en avskjutningsplan utformad för att nå dessa uppsatta mål. I avskjutningsplanen bör antalet vuxna specificeras och könsfördelningen på dessa samt ett minsta antal kalvar. För att skapa en flexibilitet i kalvavskjutningen inom skötselområdena tillåts att fälla fritt antal kalvar över fastställd miniminivå. Dessutom bör en beskrivning om taggrestriktioner eller andra restriktioner tydligt framgå av dokumentet. Den i skötselplanen uppskattade nivån på vinterstammen bör vara baserad på genomförda inventeringar. Inventeringar (täthet och/eller bete) och andra uppgifter till gagn för kronhjortsförvaltningen skall även de beaktas, exempelvis viltolyckor. Åtgärder vid betesskador ska kommenteras. Viktigt är att det finns kontaktuppgifter till de som skrivit skötselplanen om kontakt behöver tas.

Skötselplan för kronhjort ska innehålla de uppgifter som framgår av formulär som Länsstyrelsen tillhandahåller via Länsstyrelsens hemsida. Skötselplanen ska vara treårig. Länsstyrelsen prövar normalt skötselplaner för godkännande under vår/sommar. Eftersom adaptiv förvaltning ska tillämpas kan revideringar av planer ske även under övriga delar av året om särskilda förhållanden har uppdragats som inte är av ringa betydelse för förvaltningen. Revidering kan gälla återstoden av treårsperioden för vilken planen gäller alternativt en del av denna period. Skötselplanerna ska uppfylla viltförvaltningsdelegationens målsättning (denna skrift).

Skötselplan ska förankras med respektive älgförvaltningsgrupp, om älgförvaltningsgruppen åtar sig uppgiften, innan skötselplanen sänds in till Länsstyrelsen för prövning om godkännande. Skulle älgförvaltningsgruppen avsäga sig ansvaret ska Länsstyrelsen efter att planen har inkommit remittera denna till Svenska Jägareförbundet och till LRF. Enighet ska råda kring en skötselplan mellan markägar- och jägarrepresentanter innan den inkommer till Länsstyrelsen. Länsstyrelsen kommer att avvisa skötselplaner kring vilka enighet inte råder.

Länsstyrelsen använder sig av en beräkningsmodell vid granskning av skötselplanerna. Sådan bör användas vid utformande av en skötselplan för att minimera risken att planen underkänns.

Jakt som bedrivs inom ett registrerat kronhjortsskötselområde, men där skötselplan ännu inte är godkänd av Länsstyrelsen, betraktar Länsstyrelsen som olovlig jakt och kan föranleda polisanmälan från Länsstyrelsen.

Avregistrering

Länsstyrelsen äger rätt att avregistrera kronhjortsskötselområde som:

- Under pågående jakttid för kronhjort inte kan uppvisa en av Länsstyrelsen godkänd skötselplan.
- Vid upprepade tillfällen kraftigt avviker från uppsatt avskjutningsmål på de vuxna kronhjortarna eller angivet minsta antal kalvar. (10 % eller mer)
- Undlåter att sända in avskjutningsrapport i tid
- Till sin geografiska utbredning inte i sin helhet sammanfaller med ett älgskötselområde
- Inte underrättar Länsstyrelsen om förändringar enligt 53 § NFS 2011:7 inom området
- På annat sätt kraftigt missköter kronhjortsskötselområdets skötsel och åtaganden.

Skötselrekommendationer

De fullvuxna hjortarna (äldre än sex år) är mycket viktiga för kronhjortens biologi. Ett mål bör vara att uppnå en jämn könsfördelning och en bra åldersfördelning hos handjuren. Ett mål är att 10 procent av stammen ska utgöras av fullvuxna hjortar.

Förvaltningen bör eftersträva en god ålders- och könsfördelning på de vuxna djuren. En hög kalvavskjutning kan vara nödvändig för att möta lokala variationer i förekomst och numerär av stammen. Långsiktigt skall avskjutningen fördelas lämpligt över alla åldersklasser.

Bland handjur, i en stam i balans, ska en relativt hög avskjutning hållas på två- till treåringar (ca 30–50 procent av antalet i respektive åldersklass, dock lägre vid brist på handjur). Avskjutningen bör alltid vara selektiv så att djur med för sin ålder svag utveckling i kropp och horn fälls. Spetsar bör inte skjutas då dessa är svåra att kvalitetsbedöma. I åldrarna fyra till elva år är avskjutningen låg – endast individer med mycket svag hornutveckling fälls. Hjortar som bedöms stå på toppen av sin utveckling, cirka 12 år gamla, samt gamla returhjortar fälls.

Kronhjortens störningskänslighet gör att vaktjakt är den jaktform som bör föredras. Vid vaktjakt finns större möjlighet än vid drevjakt att genomföra en säker och selektiv avskjutning. Upprepad störning, särskilt med hundar, kan få hjortarna att flytta sig.

Övergripande målsättning

Skapa förutsättningar för att i länet bibehålla goda jaktbara stammar. I områden med för hög täthet ska beskattningen öka så att stammen minskar. Tätheterna skall vara acceptabla för alla intressen. Dialog och samverkan mellan dessa intressen krävs för att fastställa lämpliga tätheter. Stammarnas storlek bör bestämmas på lokal nivå (skötselområden) i samverkan mellan jakträttshavare, markägare och brukare. Det jaktliga intresset ska balanseras mot de skadenivåer som är tolerabla för jord- och skogsbruket. Eftersom länet hyser ett flertal andra klövviltarter ska kronhjortens del av det totala klövvilttrycket på skog och gröda beaktas.

Jord- och skogsbruket måste kunna fortleva och utvecklas för att producera livsmedel och energi utan det hinder alltför täta klövviltstammar medför. Trafiksituationen måste också beaktas. Förvaltning skall inte enbart handla om produktion av kron- och/ eller annat vilt. Skötseln skall präglas av helhetssyn, baserad på länets lokala karaktärer och förutsättningar. Samhällsaspekten handlar inte bara om påverkan på växande grödor och skog, utan om hela landskapsförvaltningen. Förgraning av landskapet och påverkan på ekosystem och ekosystemtjänster genom betespåverkan måste ges betydligt större utrymme i förvaltningen. Lagom betespåverkan är gynnsam för den biologiska mångfalden. Betet ska dock inte enbart ses som en resurs för produktion av kronhjort eller annat klövvilt.

Avskjutning ska ske så att en jämn könskvot uppnås. Målet är att all jakt ska ske inom skötselområden. Länsstyrelsen skall kontrollera att planerna följer detta målsättningsdokument samt att berörda parter deltagit vid planernas framtagning. Efterlevs inte skötselplanerna kan åtgärder såsom avregistrering ske.

Länsstyrelsens mål

för kronhjortsförvaltningen i länet under 2014-2017

- *Skötselplanerna upprättade av skötselområdena följs*
- *Samarbetet mellan skötselområden ökar*
- *Skador i jord- och skogsbruk är inte större än det är rimligt att den enskilde får acceptera dem.*
- *Anpassning (på grund av kronhjortar) i odlingsföljd behövs ej*
- *Att lärdom om andra åtgärder mot skador än skydds jakt tas till vara och kommuniceras för breddad användning, exempelvis olika typer av skrämme*
- *Kronhjort tillvaratas som en värdefull resurs och sätts i sitt sammanhang med övriga arter i ekosystemet*
- *Dialogen mellan markägare, arrendatorer och jägare ökar*
- *Att skötselområdena rekommenderas använda avskjutningsmodeller likt avlysningsjakt, så att marker med höga tätheter och skadeproblematik möjliggörs högre avskjutning under ordinarie jaktsäsong.*

Beslut om fastställande av denna målsättning
Viltförvaltningsdelegationen, Södermanlands län

www.lansstyrelsen.se/sodermanland